

вдається до символічного виміру бестіарію як до виразника власних психодрам» [6, с. 11]. Саме у цьому, на нашу думку, полягає універсальна авторська інтенція до зображення тваринного в антропологічному вимірі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лановик М. Мультикультуралізм як проблема сучасного літературознавства // Питання літературознавства. Науковий збірник. – Випуск 78. – Чернівці: Чернівецький національний університет, 2009. – С. 145-153.
2. Тлостанова М.В. Проблема мультикультуралізму и литература США конца XX века. – М.: ИМЛИ РАН, 2000. – 400 с.
3. Шафранская Э.Ф. Мифопоэтика иноэтнокультурного текста в русской прозе XX-XXI вв.: автореф. дис. ... д-ра филол. наук: 10.01.01. – Волгоград: [Б. и.], 2008. – 39 с.
4. Alghamdi A. À la recherche du soi maghrebin: l'exemple de l'ambiguïté violente dans les textes de T. Ben Jelloun: l'attachement à la terre / Abdullah Alghamdi. – Режим доступу: <http://www.kau.edu.sa>.
5. Ben Jelloun T. Don Quichotte à Tanger / Tahar Ben Jelloun. Режим доступу: http://www.monde-diplomatique.fr/2005/08/BEN_JELLOUN/12411.
6. Chebel M. Dictionnaire des symboles musulmans, rites mystiques et civilisations / Malek Chebel. – Paris: Albin Michel: 1995. – 501 p.
7. Mouhamadou Diop Ch. Fondements et représentations identitaires chez Ahmadou Kourouma, Tahar Ben Jelloun et Abdourahman Waberi / Cheikh Mouhamadou Diop. – Paris: L'Harmattan, 2008. – 361 p.
8. Mounia, B. La carnavalisation dans le roman maghrébin de langue française / Benalil Mounia. – Режим доступу: <http://www.limag.com>.
9. Raid Z. Identité Méditerranéenne et francophonie: l'histoire d'une altérité et d'un partage / Zaraket RAID. – Режим доступу: http://ethiopiennes.refer.sn/article.php3?id_article=266.

ТРАНСФОРМАЦІЯ ОБРАЗІВ ТВАРИН-ПОМІЧНИКІВ У КАЗЦІ А. БАЙЕТТ «THE STORY OF THE ELDEST PRINCESS»

Ганна КОЛЕСНИК

Чорноморський державний університет імені Петра Могили

Статтю присвячено дослідженню трансформації образів та зміні функцій тварин-помічників в оповіданні сучасної британської письменниці А. Байетт «The Story of the Eldest Princess». Значна увага приділяється особливості використання нетрадиційних

тварин-помічників (скорпіон, жаба та тарган) у якості символів певних життєвих етапів, через які проходить сучасна жінка. У статті також аналізується своєрідність інтерпретації письменницею деяких важливих проблем постмодерністського дискурсу.

Ключові слова: чарівна казка, тварини-помічники, переписування казкових сюжетів.

Статья посвящена исследованию трансформации образов и изменению функций животных-помощников в рассказе современной британской писательницы А. Байетт «The Story of the Eldest Princess». Значительное внимание уделяется использованию нетрадиционных животных-помощников (скорпиона, жабы и таракана) в качестве символов определенных жизненных этапов, через которые проходит современная женщина. В статье также анализируется своеобразие интерпретации писательницей отдельных важных проблем постмодернистского дискурса.

Ключевые слова: волшебная сказка, животные-помощники, переписывание сказочных сюжетов.

The article is devoted to the study of change in the most important functions of animal-helpers and their transformation in the short story of contemporary British writer Antonia Byatt «The Story of the Eldest Princess». Special attention is paid to the author's use of unusual animal-helpers (scorpion, toad and cockroach) as symbols of certain stages of the contemporary woman's life. The originality of the writer's interpretation of some important issues of postmodern discourse are also analyzed in the article.

Key words: fairy tale, animal-helpers, rewriting of fairy-tales.

Для сучасної літератури характерне звернення до традиційних жанрів, які стають об'єктом переосмислення та гри. Одним із популярних жанрів, що привертають увагу авторів, сьогодні стає казка. Цей жанр, який колись вважався «несерйозним», на сучасному етапі перетворився на поле для численних інтерпретацій та філософських роздумів. Особливо казка популярна серед жінок-письменниць, які за допомогою «переписування» звичних сюжетів пропонують новий та незвичний погляд на важливі проблеми сучасності й місце жінки у світі.

Одним із сучасних авторів, що активно використовують потенціал казки, є видатна англійська письменниця Антонія Байетт. У своїй творчості вона неодноразово зверталася до цього жанру. Спочатку це звернення мало характер фрагменту – так казки вперше з'являються як вставні новели у її славнозвісному романі «Володіння» (Possession), а з часом починають функціонувати самостійно. Так з'являється збірка «Джин з глеку «солов'їне око» (The Djinn in the Nightingale's Eye (1994), а згодом і збірка «Стихії: історії вогню та льоду» (Elementals: Stories of Fire and Ice, 1998). Однак цей інтерес був не новим у житті письменниці. У передмові до збірки

«Джин з глеку «солов'їне око» Антонія Байетт зізнається, що її любов до літератури почалася саме з читання казок та міфів різних народів. Дитинство асоціюється для письменниці з «роками читання міфів та казок під простирадлом», із «задоволенням та свободою», які дарували ці історії, та «жахливою чарівністю світів та істот, які ніколи не існували» [6, ix]. Але найважливішим був той факт, що саме через казки й міфи сформувалось її власне уявлення про світ: «Я пізнавала цей світ, читаючи про Асгард, занурюючись у світ грецьких міфів, казок братів Грімм та Андерсена, адже наш світ, напевно, не зовсім такий, яким його описують у книгах з історії.» [6, ix].

Антонія Байетт широко відома не лише завдяки своїй письменницькій діяльності. Вона багато років викладала літературу в Лондонському університеті (University of London, London) та має великий досвід літературно-критичної роботи. Як літературний критик, вона добре знається на теоретичних аспектах функціонування казки та різних підходах до цього жанру. Для неї казка, перш за все, «чудова гібридна жанрова форма, що запозичує найпримітивніші уявлення та нарративні мотиви, які потім використовує для більш чіткого розуміння людської природи та світу» [6, iii]. Однак, як гідний представник постмодерністської літератури, письменниця одразу попереджає читача, що її казки – це «сучасні літературні історії, які цілком свідомо грають з постмодерністськими варіантами створення та перетворення старої форми» [6, iii].

У своїй казці «Історія найстаршої принцеси» («The Story of the Eldest Princess»), яка входить до збірки «Джин з глеку «солов'їне око», А. Байетт звертається до однієї з найважливіших проблем постмодерністського дискурсу: «Що робити, коли всі історії вже розказані та всі фінали відомі?» У країні, де живе головна героїня цього твору, Найстарша принцеса, трапилося лихо – все навколо втратило свої кольори та стало зеленим. Повернути світові звичайний вигляд може лише «*єдиний срібний птах, який живе у гнізді з попільних гілок*» та «*п'є воду з кристалевого джерела життя*» [6, с. 44]. Знайти цього птаха можливо лише у гаю «*Гірського Старця*». Однак потрапити до нього дуже складно: він оточений отруйними кущами та кільцем зі сплетених вогняних зміїв. Щоб дістати цього птаха, одна з королівських дочок має вирушити в далеку подорож. Як і має бути в традиційній казці, першою в Путь збирається саме Найстарша принцеса. Але Найстарша принцеса, «*бліда та спокійна*», характеризується як «*за своєю природою мисляча принцеса*», а не «*подорожуюча*» [6, с. 47]. Дівчина вимушена вирушити у Подорож, але вона добре знайома з типовою казковою моделлю, адже «прочитала велику кількість книжок у вільний час», і деякі

з них були про «*принців і принцес, вимушених вирушити у Подорож*» [6, с. 47]. Завдяки своїй книжковій «обізнаності», Найстарша принцеса знає: якщо в казці є три принцеси, то доля перших двох – поразка. Ця поразка може мати різні форми – у деяких історіях принцеси були перетворені на кам'яні статуї, в інших ставали полонянками, а інколи й засинали на багато років магічним сном. Тільки третя, наймолодша особа королівської крові, досягала успіху та рятувала своїх менш здібних сестер. Найстарша принцеса не має жодного бажання «*змарнувати сім років свого короткого життя як статуя чи полонянка*» [6, с. 47], але вона розуміє, що потрапила у «модель», з якої не може вибратись, і це надзвичайно засмучує її.

Ситуація, в яку потрапляє Найстарша принцеса, дуже схожа на ситуацію, у якій опинився письменник сьогодні. Сучасний письменник – переважно людина з ґрунтовною, частіше за все філологічною освітою, яка добре знається як на класичній літературі, так і на літературній теорії. Що робити письменнику, який знає теорію Барта про те, що автор помер, а він сам лише породження тексту, яке спроможне тільки цитувати когось із попередників, і не більше? Що може вигадати казкар, якщо він знайомий з роботами Проппа та Мелетинського, Фрейзера та Кемпбелла, які вже давно класифікували всі можливі варіації казкових сюжетів, типи героїв та мотивів? Антонія Байетт намагається дати відповідь на ці болючі питання через подальші пригоди Найстаршої принцеси.

Дія казки відбувається у типовому для чарівної історії місці – королівстві «*між морем та горами, між лісом та пустелею*» [6, с. 41]. Тобто від самого початку ми маємо місце, де зустрічаються чотири основні стихії: земля, вода, вогонь та повітря, які є основою буття. Море містить у собі суму всіх можливостей, це є першооснова, з якої все виникло, а також символ моря життя, яке необхідно прожити. Повітря репрезентують гори. Гора завжди сприймалась як символ духовних підйомів, спілкування з духами, місце для високих думок та втілення життєвої мети. Ліс, будучи пов'язаним із символікою жіночого начала, є символом землі. Він населений живими істотами, зелений і квітучий; може виступати як антипод ненаселеному простору сонячної пустелі. Пустеля, що є втіленням стихії вогню, часто символізує самотність і відмову, а також місце для міркування та божественного одкровення.

Мудрий чарівник, який розповів про чарівного птаха, говорить: «*...когось потрібно послати по Дорозі через Ліс та Пустелю у Гори*» [6, с. 44]. Тобто Подорож героїні з самого початку має символічний характер: через випробування життям та роздуми вона має прийти до вищого, до духовного. Чарівник, який чітко асоціюється з юнгівським архетипом

Великого старця та репрезентує вищу духовну мудрість, пропонує Найстаршій принцесі типову модель поведінки, яка «прописана» цивілізацією (цю модель також охоче підтримує Державна Рада та її батьки, що репрезентують суспільну владу). Принцеса вимушена підкоритися та вирушити у Путь, хоча й вважає все це безглуздом. З собою Найстаршій принцесі дають певні предмети та їжу. Дівчина отримує меч, невичерпну пляшку з водою, яку «хтось приніс з попередньої Подорожі» [6, с. 45], хліб, перепелині яйця, салат-лутук та декілька гранатів. Символіка цих предметів цілком прозора та зрозуміла. Меч символізує чоловіче начало, фізичну силу та є одним із символів влади, він також пов'язаний із солярною символікою та є зброєю лицаря – захисника світу від сил п'їтьми. Меч, що руйнує плоть, може тлумачитись як символ духовного начала (у християнській традиції це символ духу та слова Божого). Вода – символ життя. Яйце – це давній космогонічний символ, який має додаткові функції символу плодючості та початку нового життя (аналог зерна у тваринному світі й материнського лона) і символу безсмертя. Хліб – це також символ життя, а окрім того, ще й духовного вчення. Салат-лутук асоціюється з наївністю, а символ граната має потрібну функцію, зумовлену його кольором, формою та внутрішньою структурою, які є втіленням принципу єдності та цілісності, множинності та багатоманітності. До того ж, це давній символ плодючості та подружнього життя, а деякі дослідники вважають, що саме гранат було використано для створення такого символу вищої влади, як держава, і що форма королівської корони наслідує форму верхньої частини граната [9, с. 453]. Але найважливішим стає «Мапа Дороги», яку Принцеса отримує від самого Міністра і на якій позначені певні важкі ділянки, переважно на території пустелі.

Усі ці речі разом символізують основні цінності цивілізації. Однак запасів вистачає на дуже короткий час, невідомо куди зникають меч та Мапа Дороги, і в дорожньому кошику принцеси залишається лише невичерпна пляшка з водою. Як тільки запаси вичерпано, сумніви охоплюють принцесу з новою силою, вона зупиняється, сідає на придорожній камінь та починає плакати. Саме в цей момент вона чує роздратований злий голос, який каже: «Випусти мене. Я не можу вибратися сам» [6, с. 48]. Так у казці з'являється перша з тварин-помічників – Скорпіон.

Тварини-помічники, наділені людськими якостями, – типові персонажі чарівних казок. За визначенням В. Проппа, вони належать до категорії «дарувальників» і є «комбінованими персонажами». Вони «входять у казку як дарувальники та, пропонуючи себе героєві, у подальшому діють як його помічники». В. Пропп виділяє дві типові ситуації, у яких герой отримує тварину-помічника. У першому випадку герой намагається вбити тварину,

але потім проявляє співчуття до неї. У другому – герой допомагає тварині, яка потрапляє в небезпеку, та на знак вдячності отримує її допомогу. Дослідник вважає, що найдавнішим джерелом мотиву чарівної тварини-помічника є обряд ініціації чи посвячення, який існував у багатьох народів. Під час такого обряду юнак мав отримати свого духа-помічника, який часто набував форми якоїсь тварини. Ці вірування у переважній більшості випадків мають тотемну природу [1, с. 245]. Часто для того, щоб отримати тварину-помічника, герой казки має поводитися певним чином: проявити доброту чи бути терплячим та ввічливим. Звичною є ситуація, коли до головного героя це випробування проходить його старший брат чи сестра, які через брак певних особистих якостей не можуть витримати випробування та отримати допомогу від тварини-помічника [8, с. 18-19]. У поодиноких випадках для того, щоб отримати тварину-помічника, герою не доводиться докладати жодних зусиль, але такі варіації трапляються рідко (як, наприклад, у казці «Кіт у чоботях»). Типовим для казок є допомога не одній тварини-помічника, а трьох, адже число три у багатьох культурах має сакральний характер. Типових тварин-помічників можна поділити на дві групи: домашні та дикі. Серед домашніх тварин-помічників найчастіше зустрічаються собака та кінь. У деяких казках функцію помічника виконує кіт, або представник «стадних» тварин, через яких героєві допомагає все стадо: корова чи бик або вівця. Серед «диких» помічників найчастіше зустрічаються вовк, лисиця, ведмідь, лев чи змія [8, с. 20].

Цікавився тваринами-помічниками і К. Юнг. На відміну від представників фольклорної школи, він пов'язував існуючий у казках мотив тварин-помічників з архетипом Духу, який проявляється у тваринній формі. Адже ці істоти діють подібно до людей і проявляють спритність та знання, багато в чому вищі за знання людини, якій вони допомагають [2, с. 14].

Тварини, з якими зустрічається героїня Антонії Байетт, не є традиційними казковими тваринами-помічниками, важко віднести їх і до певного типу. Якщо Скорпіона та Жабу можна вважати дикими тваринами, то з Тарганом ситуація залишається невизначеною. Однак А. Байетт зберігає сакральне число – тварин троє. Першим у цьому списку з'являється Скорпіон. Скорпіон є складним символом, адже він поєднує полярні поняття. З одного боку, він символізує смерть, бо укуси Скорпіона небезпечний для життя. У месопотамському епосі про Гільгамеша народ Скорпіонів називають «хранителями порога». Саме до них звертається Гільгамеш, коли хоче потрапити у світ мертвих та дізнатися істину [4, с. 5]. В єгипетській міфології Скорпіон репрезентує Бога смерті Сета. До того ж раптовість нападу Скорпіона робить його символом підступності. Але водночас із символом Скорпіона пов'язаний мотив переродження. Так, єгипетська богиня Селкет

зображувалася зі Скорпіоном на голові, а однією з основних функцій цієї Богині було полегшення страждань жінки під час пологів. Вважалося, що Скорпіон ніколи не атакує жінок. Ще однією функцією символу Скорпіона є захист. Богиня Ізіда подорожує в пошуках Осіріса у супроводі сімох скорпіонів, які мають захищати її. Гігантський Скорпіон у грецькій міфології вбиває мисливця Оріона через те, що він згвалтував Артемиду. Маленькі фігурки Скорпіонів у багатьох народів вважались дієвими захисними амулетами [7, с. 115].

Коли Найстарша принцеса зустрічає Скорпіона, вона намагається поводитися дуже чемно, однак тримається від тварини на безпечній відстані. Адже, з одного боку, вона знає про існуючу для Найстаршої принцеси небезпеку не отримати тварину-помічника. З іншого, вона пам'ятає історію про Скорпіона та Черепаху, тому має уявлення про те, як поведуться Скорпіони з тими, хто допомагає їм. На відміну від традиційної тварини-помічника, Скорпіон не просить про допомогу, хоча героїня помічає, що він «трошечки пом'ятий». Єдине, чого він хоче від принцеси, так це щоб вона посадила його на великий листок щавлю і залишила його власній долі десь поблизу від Лісу. Адже він певний, що Принцеса не вміє *«лікувати рани»* і лише може *«нестися сіпо уперед по Дорозі, як і решта таких, як вона»*. Саме від Скорпіона Принцеса дізнається про Стару жінку, яка живе десь *«на іншому боці Лісу»* і вміє зцілювати будь-які рани [6, с. 50]. У цей момент Принцеса згадує, що, поки вона йшла по Дорозі, декілька разів бачила попереду силует старої жінки, чи, може, їх було багато. У цьому Принцеса не мала певності. Розповідь Скорпіона інтригує Принцесу, і вона вирішує допомогти Скорпіонові знайти Стару жінку. Єдине, що не дає їй спокою, це всі ці історії про підступність Скорпіона, які вона прочитала. На це Скорпіон ехидно відповідає, що, по-перше, Скорпіони мають багато інших справ, окрім як кусати дурних людей, а по-друге, його власний хвіст зламаний. І це значить, що він не являє жодної небезпеки для неї. Цікавим є той факт, що вирішальним для Принцеси стає раптове відкриття, що Скорпіон – дуже красива істота, і вона вражає цим зізнанням Скорпіона. Таким чином, принцеса вирішує *«вийти із неприємної історії»* та пошукати *«власних пригод у Лісі»* [6, с. 50]. Безумовно, їй лячно, адже вона збирається зруйнувати «модель» казки, а тому її, мабуть, покарають, як має бути у казці. Наприклад, вона може перетворитися на камінь, як тільки залишить свою Дорогу. Однак Скорпіон не згодний з нею. Він відповідає, що, за законами тієї самої казкової «моделі», допомога тварині *«завжди гарна ідея»*. Як наслідок, Принцеса саджає Скорпіона у свій кошик, у якому не залишилось нічого, окрім пляшки з водою, та вирушає створювати власну казку.

Таким чином, Скорпіон виконує декілька важливих функцій. По-перше, він «Страж порога», адже перебуває під каменем на кордоні між Дорогою та Лісом. По-друге, він Спокусник, адже через нього принцеса залишає Дорогу, і по-третє, він Мудрець, адже завдяки йому починається переродження Принцеси, і вона вже по-іншому дивиться на «модель» казки.

Наступною істотою, з якою зустрічається Принцеса, стає Жаба. Ця тварина знов-таки має широкий спектр символічних значень. У міфах різних народів Жаба перш за все асоціюється з нескінченим циклом смерті та переродження. Адже з давніх-давен був відомий цикл життя жаби, коли вона проходить низку перетворень від ікринки до жабеняти і тричі повністю змінює свій вигляд. Викликала повагу й здібність жаб впадати в стан летаргії та переживати важкі часи. Тісно пов'язане шанобливе ставлення до Жаби і з її здібністю існувати у двох стихіях – у воді та на суші, а також її «вміння» викликати дощ. Давні ацтеки бачили у Жабі земну іпостась Богині-землі, у багатьох американських племенах вшановували Богиню-Жабу, яка відповідала за плодючість та була помічницею при пологах. У Давньому Єгипті богиня оновлення, плодючості та води Геката зображувалася з головою Жаби, а єгипетські жінки часто носили металеві амулети у формі жаби, щоб забезпечити вдале зачаття та легке народження дитини [10, с. 4].

Мешканці Давнього Китаю вірили в те, що на місяці живе Жаба з трьома лапами (що символізує три фази Місяця), яка знає, як приготувати еліксир вічного життя. Коли місяця не було, вважалося, що його проковтнула жаба. На Сході Жаба також вшановувалася як символ процвітання (Жаба на купі монет з однією монетою у роті) та довголіття (адже ця істота може прожити більш ніж 30 років) [12, с. 480].

Буддисти вважали, що відразливий вигляд Жаби є втіленням вищої краси безсмертних, які забули про умовності та упередження людської спільноти й наблизились до життя у тісному зв'язку з природою.

У християнській традиції Жаба має негативні конотації. Вона асоціюється зі смертю і дияволом та вважається незамінною помічницею у чаклунстві. Люди думали, що відьми за допомогою жаб можуть ставати невидимими. У Середні віки вважалося, що в голові жаб можна знайти коштовне каміння, яке має магічну силу. У Біблії одне з покарань єгипетських – прихід Жаб [3, с. 120].

Про цікавий факт стосовно сприйняття жаб пише у своїй книзі «Таємниці всередині» (The Mysteries Within) Шервін Нуланд (Sherwin Nuland). У давні часи жіночу матку вважали жабою, що стрибає у тілі жінки та викликає стан, який лікарі називали «істерія» [11, с. 230].

Жаба, яку зустрічає Найстарша принцеса, теж потребує допомоги Старої жінки-цілительки, адже в неї розбита голова. Жаба пояснює, чому таке нещастя трапилося з нею: *«Це зробила людина, якій сказали, що я ношу в голові коштотне каміння. І вона вирішила його вирізати. Але це лише історія, одна з людських історій, яку розповідають істоти, які люблять прикрашати свої шкури та голови кольоровими камінцями ...»*. Коли Жабі пропонують приєднатися до компанії, вона погоджується, однак попереджає: *«Але сподіваюсь, вона (Принцеса) не вірить, що я перетворюся на красивого принца, чи в якусь іще нісенітницю на зразок цієї. Я – красива Жаба ... нею я і залишуся»* [6, с. 55].

Останньою істотою, з якою знайомиться Принцеса, стає Гігантський Тарган. Ця доісторична тварина перш за все символізує здатність до виживання та вміння пристосуватися до будь-яких обставин [5, с. 162]. Принцеса рятує Гігантського Таргана з пастки для птахів. Нитки глибоко поранили його тіло, тому дівчина пропонує Таргану теж приєднатися до них. Характерною особливістю Таргана стає його мовчання. Він подає голос лише у поодиноких випадках, але кожного разу його слова відіграють вирішальну роль.

Під час подорожі через ліс тварини виконують декілька функцій. Перш за все вони вчать Принцесу виживанню. Тварини вказують Принцесі, де знайти їстівні ягоди, горіхи, трави та коріння – вони розуміються на цьому набагато краще за саму Принцесу. Важливу роль відіграє й наступна функція – функція Мудрого радника, який вчасно попереджає про небезпеку. Тричі на своєму шляху Принцеса та її супутники зустрічають людей. У першому випадку вони чують веселий свист Птахолова. Принцесу приваблює мелодійний свист, і вона вже готова познайомитися з його автором. Але її зупиняє Скорпіон. Він говорить про те, що цей свист примушує птахів летіти до Птахолова та потрапляти в тенета, де вони швидко гинуть. У Принцеси дуже добре розвинена фантазія, їй потрібно лише уявити роботу Птахолова, і вона відчуває жах і втрачає будь-яке бажання зустрічатися з ним. Іншого разу вона чує звук рога, який викликає в неї спогади про веселі розваги під час полювання, красивих та спритних молодих мисливців верхи на граційних конях. Однак перелякана Жаба говорить, що це саме той Мисливець, який познущався з неї. Вона попереджає Принцесу, що не варто наближатися до нього, тому що для нього немає більшої радості, ніж вбивати живих істот. Принцеса слухає Жабу і ховається в чагарнику, хоча він дуже ранив її шкіру. Останнім вона зустрічає Лісоруба, який за роботою співає чудову пісеньку про кохання. Цього разу Принцеса майже виходить до нього, бо в цього юнака така весела посмішка, такі сильні руки та таке чудове чорне кучеряве волосся. Але втручається Тарган,

який, як виявляється, жив у домі Лісоруба. Він розповів, що біля дому є 5 могил юних дружин Лісоруба. Жодну він не вбивав власноруч, хоча часто знущався з них під впливом алкоголю, однак дівчата *«втрачали волю до життя»* у його маленькому та занедбаному домі [6, с. 59]. І Принцеса, налякана цим більше, ніж Птахоловом та Мисливцем, іде геть. Ці зустрічі можна інтерпретувати як зустрічі з трьома небезпечними для молодої жінки типами чоловіків. У випадку з Птахоловом це спритний спокусник, Мисливець – агресивний та владний завойовник, що «колекціонує» жінок, Лісоруб – фізично привабливий «дикун». Кожного разу Принцеса бачить лише зовнішнє. Однак тварини вчасно вказують на «зворотній бік» ситуації і таким чином стають утіленням інтуїтивного боку особистості самої Принцеси, прислухатися до якого вона має навчитися під час подорожі через Ліс, що виступає символом підсвідомого.

Останньою з функцій тварин є функція провідника. Вони допомагають Принцесі знайти дорогу у Лісі – так, наприклад, Скорпіон має надзвичайне вміння відчувати правильний напрям. Саме тварини не дають дівчині зупинитися на своєму шляху, хоча вона вже стомилася, натомість вони спонукають її заглиблюватися все далі й далі в ліс. Коли Принцеса втрачає віру в те, що вчинила правильно, залишивши Дорогу, і починає сумніватися, що вона взагалі йде кудись, а не просто блукає цим лісом і приречена залишитися у ньому *«до кінця своїх днів»*, Тарган несподівано чітко вказує, де знаходиться дім Старої жінки, і обіцяє, що вона дуже скоро побачить його, якщо все ж таки вирішить *«продовжити свій шлях»* [6, с. 62]. І він виявляється правий – раптово Принцеса бачить хатинку Старої жінки.

Хатинка Жінки повна різноманітними істотами. Вона одразу ж береться лікувати тварин-помічників Принцеси, і починає з прохання розповісти їхні історії. Як тільки кожна тварина розповідає свою історію, то зцілюється. Останньою має розповісти свою історію Найстарша принцеса. Спочатку їй важко, але згодом вона починає *«відчувати чисту насолоду»* від структурування своєї історії, від *«правильно дібраного слова»* та *«правильного жесту»*. *«Ти природжений оповідач»*, – каже їй Стара жінка, – *«ти зрозуміла, що тебе спіймала історія, і вчасно усвідомила, що ти можеш змінити її»* [6, с. 65]. Таким чином, Стара жінка пропонує Принцесі приєднатися до неї та її друзів-тварин та «збирати історії й плести історії» разом з ними. *«У нас немає власної історії тут»*, – каже Жінка, – *«тому ми вільні, вільні, як тільки можуть бути вільні старі жінки, яким не потрібно турбуватися про принців та королівства, натомість вони можуть танцювати та займатися тваринами»* [6, с. 66]. На зауваження Принцеси про те, що небо залишилося зеленим і що вона програла, Стара

Жінка відповідає, що зелений – гарний колір, і питає, чому речі завжди мають залишатися такими, якими вони були. Відповіді на це питання Принцеса не знає, але чувається «нешасною» і заспокоюється лише тоді, коли Тарган просить Стару жінку розповісти історії Середньої та Молодшої принцес. На попередження Старої про те, що вона, можливо, розповість «ті самі історії, або можливі історії», адже «багато чого може відбутися і дійсно відбувається, історії можуть змінюватися самі по собі, вреши-реши, ці історії не є історією, адже вони ще не відбулися», Тарган відповідає: «Я завжди вірю історіям доти, поки їх розповідають» [6, с. 67].

Образ Найстаршої принцеси у казці А. Байетт можна розглядати на двох рівнях. По-перше, вона репрезентує сучасну жінку. Завдяки тваринам-помічникам принцеса змінюється. Через відмову від нав'язаної їй суспільством «моделі», втрату всіх ідеалів (меча, мапи, хліба, салату, гранатів), символічну смерть, яка представлена її зустріччю зі Скорпіоном, через звільнення власного підсвідомого (Скорпіон просить звільнити його, адже він не може це зробити сам) та подорож у себе (подорож через Ліс), через переродження, символом якого стає Жаба, яка просить постійно поливати її водою, усвідомлення прихованих небезпек стосунків із протилежною статтю вона приходить до нового розуміння себе та стає більш «живучою» і здатною до пристосування, тобто до стадії, репрезентованої Тарганом, який вірить у силу розказаних історій. Надзвичайно важливою в символічному аспекті є зустріч героїні зі Старою Жінкою, яка навчає її тому, як стати володаркою власної історії, перестати боятися змін та прийти до глибинного розуміння своєї жіночності й повірити в лікувальні можливості слова.

Історію Найстаршої принцеси можна також розглядати і як метафору долі сучасного письменника. Через втрату ідеалів, усвідомлення неможливості вирватися з «моделі», з «тюрми мови», позбутися рабства «обізнаності» (адже письменник – освічена людина, яка знає всі історії та всі теорії, тобто розуміє, з якої точки зору її творчість можуть аналізувати критики, і пише, усвідомлюючи це), смерть ідеї оригінальної творчості (теорія Барта про «смерть автора»), письменник проходить процес переродження, починає вірити в існування оригінальної творчості та власні творчі здібності, стає сильнішим і здатний вижити та створити Власну історію.

Таким чином, казка А. Байетт «Історія найстаршої принцеси» є яскравим прикладом постмодерністського використання традиційного жанру казки для висловлення власних філософських поглядів як на місце жінки у сучасному суспільстві, так і на проблеми літератури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пропп В. Я. «Исторические корни волшебной сказки». – Л.: Изд-во ЛГУ, 1986. – 364 с.
2. Юнг К. Феноменология духа в сказках. – <http://www.jungland.ru/node/1817>.
3. Bailey Colin J. Animals in Art: Symbols of Gluttony and Evil / Colin J. Bailey // The Art Quiz Book: 2000+ Questions on Painters and Paintings. – Station Press : Scotland, 1995. – 345 p.
4. Black J. Gods, demons and symbols of ancient Mesopotamia: an illustrated dictionary / J. Black, A. Green. – Austin : Published in co-operation with British Museum Press, University of Texas Press, 1992. – 192 p.
5. Botella C. M. Mixing Realities? An Application of Augmented Reality for the Treatment of Cockroach Phobia / C. M. Botella, M. C. Juan, R. M. Banos // CyberPsychology & Behavior. – 2005. – 8 (2). – P. 162–171.
6. Byatt A.S. The Djinn in the nightingale's eye: five fairy stories / A. S. Byatt. – New York : Random House, 1997. – 274 p.
7. Hall J. Illustrated dictionary of symbols in eastern and western art / James Hall. – New York : IconEditions, 1994. – 244 p.
8. Krappe A. Haggerty Science of Folklore / Alexander Krappe. – London : Butler and Tanner LTD, 1986. – 338 p.
9. Liungman C. Dictionary of symbols / Carl Liungman. – Santa Barbara, Calif. : ABC-CLIO, 1991. – 596 p.
10. Logan P. Frogs Fances and Toadie Tales in the Middle Kingdom / Pamela Logan. // Silkroad. – 1998. – № 4. – P. 5–7.
11. Sherwin N. The Mysteries Within. – NY: Simon & Schuster, 2000. – 236 p.
12. Vries A de. Elsevier's dictionary of symbols and imagery / Arthur de Vries. – Amsterdam ; Boston : Elsevier, 2004. – 627 p.
13. Wanner N. Frog Myths across cultures: Transformation Alchemy and Love / Noel Wanner. – Режим доступу : <http://www.exploratorium.edu/frogs/folklore/index.html>

МЕТАФОРА УРОБОРОСА В КОНСТРУЮВАННІ УРБАНІСТИЧНОГО ПРОСТОРУ В ЗБІРЦІ «ПАРИЗЬКИЙ СПЛІН» ШАРЛЯ БОДЛЕРА

Ірина КОРНІЄНКО

Київський національний лінгвістичний університет

У статті розглянуто використання метафори уробороса в конструюванні урбаністичного простору текстів збірки «Паризький сплін». Розглянуто особливості конструювання часу та простору поезій в прозі збірки. Метафора уробороса актуалізує тези Платона та Бахтіна про космогонію, циклічність буття тощо. Відтак